

Kurum : Işık Üniversitesi
Başlık : Dijitalleşen Dünyada Birey, Toplum, Siyaset Kongresi
Konuşmacılar : Prof. Dr. Hasan Bülent KAHRAMAN, Prof. Dr. Serhat KOLOĞLUGİL, Prof. Dr. Ercan EREN
Video Adresi : <https://youtu.be/D9xkCaghQUg>
Yayın Tarihi : 27.05.2022

Sunucu: Sayın Rektörüm, Sayın Dekanlarım, Sayın Rektör Yardımcım, Sayın Hocalarım, Değerli Çalışma Arkadaşlarım, Değerli Misafirler, Sevgili Öğrenciler, Işık Üniversitesi İktisadi, İdari Sosyal Bilimler Fakültesi tarafından düzenlenen “Dijitalleşen Dünyada Birey, Toplum, Siyaset Kongresi”nin açılışına hoş geldiniz, Kongremiz dijitalleşme olgusunu birey, toplum ve siyaset ekseninde birçok farklı değişkenle birlikte inceliyor olacaktır. Kongre 12 panel olarak planlanmış olup tüm paneller çevrimiçi olarak düzenlenecektir. Açılış konuşmalarına geçmeden önce Sayın Mütevelli Heyeti Başkanımız Mehmet Serdar Sarıgül’ün kongreye göndermiş olduğu mesajı sizlerle paylaşmak istiyorum. “Sayın Profesör Doktor Hasan Bülent Kahraman Işık Üniversitesi Rektörü, Sayın Profesör Doktor Serhat Koloğlugil İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı, Teknolojinin gelişimine bağlı olarak her gün daha da büyük bir hızla değişen günümüz dünyasında, dijitalleşmenin yarattığı çok boyutlu etkilerin ve bundan etkilenmekte olan alanların akademik bir platformda bilimsel olarak irdelenmesinin, anlaşılmasının ve sonuçlarının ortaya konulmasının önemli bir ihtiyaca yanıt olacağını düşünüyor, düzenlemiş olduğunuz “Dijitalleşen Dünyada Birey, Toplum, Siyaset Kongresi” için sizleri kutluyor, bu önemli kongreye birikimleriyle katkı sunan üniversitemiz içinden ve üniversitemiz dışından değerli akademisyenlerimizi selamlıyor, başarılar diliyorum. Sevgi ve saygılarımla, Mehmet Serdar Sarıgül Işık Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı” Açılış konuşmasını yapmak üzere Sayın Rektörüm Hasan Bülent Kahraman’ı kürsüye davet ediyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Değerli Katılımcılar, Değerli Hocalarım, Değerli İzleyiciler, Her şeyden önce bu “Dijitalleşen Dünyada Birey, Toplum, Siyaset Kongresi”nin düzenleyicilerine başta Serhat Koloğlugil Hoca’mız olmak üzere teşekkür ederim. Bu bizim için gerçekten çok önemli bir çalışma ve aşama. Böylece iki yıl sürmüş olan çok zorlu bir dönemi bu güzel bahar gününde aşmış, tamamlamış sayıyoruz. Ben de bu bağlamda birkaç şey söylemeyi bir tür görevde addediyorum sadece rektör ve yönetici olarak değil bu konular üstünde kendince bir şeyler düşünen birisi olarak da. Şöyle başlayayım anladığımız, kabul ettiğimiz bir artık gerçek var o da şu; insan, insan olarak kaldığı süre boyunca antik düşünürlerin gölgesinden kurtulamayacak. Buna imkân görmüyorum doğrusu kişisel olarak. Antik Yunan tıpkı elinin izini 40 bin sene önce mağara duvarına bırakan ve böylelikle teknolojiyi, sanatı ve metafiziği insanın evrensel varoluş trajediğini en veciz şekilde ifade eden mağara insanı gibi bir hayalet olarak düşüncemizin üstünde dolaşıyor. Bildiğiniz gibi bu hayalet sözcüğü başlı başına serüveni olan sözcüklerden biridir. Marx’ın “Komünist Manifesto”su bu sözcükle başlar, sonra Derrida “Marx’ın Hayaleti” diye bir kitap yazdı. Ben de orada yani Derrida’nın kitabındaki hayalet bağlamında bunu kullanıyorum. Antik Yunanca da “techne” sözcüğü var ve bugün kullandığımız teknoloji sözcüğünün kökenini bu kavram meydana getiriyor. Yapmak, etmek, eylemek, bir şey üretmek anlamlarına geliyor. Ben bu sözcükten hareket ederek esas

itibariyle teknolojinin bağlamsallığı “contextuality”si üzerinde bir şey söylemek istiyorum. 20. yüzyılın su götürmez biçimde en tartışmalı düşünürü Martin Heidegger’dir. Fakat bu tartışmalı düşünür ve onun öğrencileri 20. yüzyıl düşüncesinin sınırlarını çok önemli ölçüde belirlemişlerdir. Yani şimdi anlatacağım şekilde Heidegger’in teknoloji konusundaki görüşleri ve ondan hareket ederek benim gençliğimde birçok insanın adeta yastığının altına koyarak uyuduğu “Tek Boyutlu İnsan, Eros ve Uygurluk” gibi kitapların yazarı Herbert Marcuse, Heidegger’in öğrencisiydi. Bu iki kişi büyük ölçüde 20. yüzyıldaki insanlık, teknoloji ve özellikle varlık problemi üstünde çok ciddi görüşler öne sürdüler. Zaten Heidegger Batı metafiziğini varlığın tarihi olarak belirliyordu. Heidegger, bütün çalışmalarında ki teknoloji hakkında başlı başına bir makalesi var ayrıca bir de “dwelling” dediği işte “ev inşa etme” kavramı üstünde bir makalesi var. Bunlarda teknolojiye hayli mesafeli bir tutum takınır. İnsanın teknolojiyle uğraşırken kendisine yabancılaştığını belirtir. İnsan sadece teknoloji üreten bir varlık değil teknolojiyi varlığını doğrulamak için kullanan bir öznedir. Bu durum bu durum ilk kez her şeyi gibi Antik Yunan’da ortaya çıktı. Heidegger’in buna getirdiği ciddi yorum şu; bu düşünür, bu Alman düşünürüne göre Platon’un İdealar öğretisi ki demin adını andığım Derrida herkesin felsefeyle uğraşan herkesin önce Platon’la hesaplaşması gerektiğini çünkü onun ilk felsefeci olduğunu söyler. Heidegger’e göre bu Platon’un İdealar öğretisi aslında bir üretme metafiziğidir. Bize Heidegger’in bu bağlamda en önemli katkısı bu. Yunanlar, Yunanlılar değil Yunanlar metafiziği bütünüyle üretim odaklı bir olgu olarak görüyordu ve üretim için üretim mantığından hareket ediyorlardı. Bu anlayış Heidegger’e göre zamanla Batı metafiziğinin temelini meydana getirdi. Hatta o kadar ki felsefenin dâhi kendisini anlamlı kılmak için bir bilim gibi sunmaya başladığını yani felsefenin kendisini bir bilim gibi sunmaya başladığını söyler. Bu durum düşünürüne göre bizi doğadan kopardı ve bizim doğayı sadece güvenilir veya dayanıklı Almancası iki anlama da geliyor yedek yani İngilizcesi de “standby reserve” olarak görmemize yol açtı. Kendi üreteceğimiz teknolojik gerçekliğin yedeği olarak doğayı görüyorduk. Doğa daima bir boşluk olursa eğer elimizde teknolojik üretim ve muhakeme zincirinde onu tamamlamak için kullanabileceğimiz bir rezervdi, bir yedek depoydu. Daha da ileri giderek iki önemli şey söyler. Bütün söyledikleri önemli ama iki önemli şey daha söyler. Birincisi; bu durum yani doğadan kopmuşluk ve doğanın sadece bir rezerv olarak görülmesi insanda bir düşmüşlük hâli meydana getirir. “Gefallenheit” uğraşanlar bu kelimeyle yani Heidegger düşüncesini ele alanlar bu kelimeyle çok karşılaşılır. Bir düşmüşlük meydana getirir. Buna bağlı olarak ikinci unsur şu; teknolojinin oluşturduğu dünya, teknolojinin dünyası daha açık bir Türkçeye söyleyeyim teknolojinin dünyası insanı evinden uzaklaştırır. İşte bu ev “dwelling” dediği hadise onun için onun düşüncesinde çok önemli. İnsan evinde olan, yurdunda olan bir varlıktır ve teknoloji bizi bu evden, bu yurttan kopardı. Böylelikle bizi bir yaratıcı güvensizlik ortamına getirdi. Evet, teknolojinin tabii ki bir yaratıcı yanı var, ama beraberinde getirdiği bir güvensizlik problemi de var. İnsan artık evinin, yurduunun kendi (affedersiniz) sınırlarını çizdiği dünyanın güveni, güvenilirliği, güvenliliği içinde değildir. Bunlar önemli görüşler, çok değerli yorumlar ama bunlara katılmak zorunda değiliz. Kişisel olarak da ben, bu görüşlerle kendi arama belli bir mesafe koyuyorum. Bu söylenenler gerçekliği yansıtıyor, ama gerçeklikle olgu arasında önemli bir fark var. Her olgunun içinde gerçek yer alır, ama her gerçek bir olguya tekabül etmez. Dolayısıyla Heidegger’in düşüncesinde olgu ile gerçeklik arasındaki fark açısından bakınca ben onunla kendi arama ciddi bir mesafe koyuyorum. Neden? Çünkü teknolojinin gelişmesinden de öte bugün yaşadığımız gibi bazı dönemlerde hızlanan değişimi, bizi, doğrudur güvensiz bir ortama çekmektedir. Hele bugün şimdi burada bir tebliğde sunulacağı gibi siber güvenlik gibi alanlarda bir güvenden değil başlı başına bir güvensizlikten söz etmek gerekir. Bunu kabul etmek lazım yani siber güvenlik kavramı eğer demin söylediğim gibi bir olgu niteliğine ulaşmışsa siberetikte birlikte başlayan ciddi bir güvensizlik gerçeğinden söz etmek gerekir. Fakat insan Aristo’nun aslında bakmak, görmek, izlemek anlamlarına gelen tiyatro kelimesinin de kökenini de oluşturan “theoria”sıyla yani bizim teorem dediğimiz şimdi teori dediğimiz kavramıyla

“praksis” pratik iş yapma, iş üretme ayırımıdan bu yana gerçekten de ciddi bir eşikte duruyor. Theoria’dan ziyade insan sanki pratiğiyle kendi varoluşunu doğrulayan bir varlık niteliği taşıyor. Buna da katılmadığımı az sonra söyleyeceğim ve niye katılmadığımı söyleyeceğim. Bu eşik hangi eşik? İnsanın yapma, etme, üretme eşiği. Yunanlar kendilerinden önceki insanların bilgisine sahip değillerdi. Dolayısıyla elbette Chauve Mağarası’ nın duvarına elinin izini bırakan insandan habersizdiler. Bu şu demekti M.Ö. 5. yüzyıla gelene kadar geçen sürede ki 40 bin seneye yakın bir zamandır insan aslında varlığını yapıp etmeyle sürdürüyordu. Eğer bu “techne” ve bu “praksis” olmasaydı insanın insanlığı bugünkü anlamına erişemeyecekti. Bir kere bunu söyleyelim ve dolayısıyla insanın varoluşuyla teknoloji arasındaki bu ilişkiyi kuralım. Heidegger, bu bağlamda bana göre bir neo-Luddist bildiğiniz gibi bu Luditler 18. yüzyılda İngiltere’de yaşayan küçük bir grup ve bunlar teknolojiye o kadar karşılar ki Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkardığı üretim makinelerini falan paramparça ediyorlar. Dolayısıyla bir teknofobia geliştiren insanlara Luddistler deniyor. Heidegger bana göre biraz bir neo-Luddist olarak bu görüşlerini aslında ustası olan Husserl’dan kaldırıyor ve yanlış bir denklem kuruyor. Şu söylediğim sebeplerden ötürü onun kavramıyla “dasein” yani varlık aslında kendisini teknolojinin evine yerleştirerek kendisine güvenli bir dünya yaratmayı becerdi. Dolayısıyla Heidegger’in kavramıyla bu dünyaya atılmışlık “geworfenheit” dünyaya atılmışlık içindeyse evet, dünyaya gelmeyi kendimiz istemedik, kendimizi dünyaya atılmış olarak bulduk. O zaman varlığımızı realize etmenin ve onun bilincine ermenin yolu yapıp ettiklerimiz ve ürettiklerimizdir ki Marx aslında insanın emeği kavramıyla bunları dile getirir. Bütün bunlar bize teknoloji-insan ilişkisini kurgulamak için yeterince malzeme sağlıyor. Bu doğrultuda düşündüğümde insanın zihinsel üretimini yani “theoria”yı gene onun kendisini doğrulamasının bir aracı olarak görüyorum, ama bu ikisi arasındaki ilişkiye de şimdi değineceğim. O ilişki şu “techne” Aristoteles’te “theoria”yla “praksis” arasındaki somut ilişkidir. Yani bizim bugün çok vulger bir biçimde söylediğimiz bunlar teori, bunların uzantısı, praksisi bunların teknolojik üretimi nerede sorusunu ilk kez Aristo kendi kitabında sordu ve cevapladı. “Praksis”i olmayan bir “theoria”nın o kadar bir anlamı yok, yine de var ona da şimdi değineceğim. Bu insanlığın gerçekten Marx’ın adlandırmasıyla harika çocukları olan Yunanlar ve bana göre onlardan daha önemlisi Ege Denizi’nin eşsiz maviliğinde biçimlendirdikleri düşüncelerle İyonya felsefecileri teknolojiyle toplumu birbirine bağlamayı bilmiyordu. Şimdi burada başlık siyaset kavramını da içerdiği için bunu ortaya koyayım. Hâlâ bizim için çok önemli olan ve yine ilk kez Antik Yunan’da üretilmiş olan polis ve bize Romalılar üstünden yani Latincesi üstünden cumhuriyet veyahut devlet diye çevrilen Batılıların, Latinlerin cumhuriyet diye çevirdiği Platon’un “Politeia”sı yani “Devlet”i onlar için bir yönetim biçimiydi. İşin bu kısmıyla pek o kadar ilgili değillerdi. Yönetişim biçiminin başlı başına bir teknoloji olması sorunsalı ise önümüze sonradan çıkan bir şey. Kaldı ki teknolojinin bugünkü anlamını da birey ve toplumla ilişkilendirilmesi çok yeni bir düşünce. Öyle olmasa biz de bu başlığı taşıyan bir konferans düzenlemeyiz. Teknolojinin toplumsal ve bireysel formasyon üstündeki etkisini belirleyen en önemli aşama 19. yüzyılda ortaya çıkmış olan bilimselcilik ve pozitivistizmdir. Bu pozitivistizm sadece pozitif bilimlerin önemini vurgulamak anlamına gelmez. Pozitivistizm esasen bir ideolojidir ve özünde toplumların belli bir bilimsel anlayış doğrultusunda gerektiğinde tecebbüren yani cebre ve şiddete dayalı olarak dönüştürülmesini öngörür. Bunun arkasında vülgermateryalizmus düşüncesi var. Bunun arkasında Hegelci bir zaman ve ilerleme kavramı var. Hegel’e göre ve aynı zamanda Darwinci ve sosyal Darwinci düşünce var. Bunlara göre zaman daima ileriye doğru giden, zamanın ve tarihin bir sonu vardır. İnsanlık linear bir ilerleme içinde bulunmaktadır. Biz bir aşamadan bir sonraki aşamaya geçeceksek bu bilimsel bir karardır. Bizi bir sonraki aşamaya taşıyacak olan öncül bilimin kendisidir. Dolayısıyla bilimi topluma hâkim kılmak ve toplumu o yönde gerekiyorsa dediğim gibi bir şiddet kullanarak dönüştürmek bunu elitler ve entelektüeller aracılığıyla yapmak bir zorunluluktur. Bu bir ideolojidir. Pozitivist ideolojinin özünü meydana getiren Auguste Comte’dan itibaren bu anlayıştır ve teknolojinin bu derecede hayatı tayin eden, toplumların konumunu

belirleyen bir unsur olması da 19. yüzyılda bu düşüncelerin ışığında ortaya çıkmıştır. Bugün böyle bir noktada değiliz, bunu söyleyeyim. Niye değiliz? Biz biraz daha ışık derken bütün ışıklar gitti! Bu işler böyledir. Nasıl göreceğiz? Yani, peki... Yani tamam ama ben de sizi görmek ve önümdekini görmek istiyorum yani kendi ışığımızı kendimizden almayalım yani. Bugün öyle bir noktada değiliz. Bu noktaya aslında 1945 sonrasında benim 70 yıllık çılgınlık dediğim bir dönemin sonunda geldik. 1945 sonrasında üretilen ve her bir sonra çıkan şeyin Das denkhe Heidegger'in söylediği gibi şeyin bir öncekinden iyi olduğu görüşü benim çocukluğumda şöyle bir cümlemin kurulmasına da yol açıyordu. Yeni yapılan evlerde ahşap parkeler sökülüp veya rabitalar o zamanki adıyla sökülüp yerine marley döşeniyordu ve modern ev aslında bir marleyin yani aslında bir petrol türevi olan marleyin döşendiği evdi. Teknoloji bugün 3 kavram olmazsa olmaz. Bir : Doğaya yabancılaşmış, doğadan kopmuş, doğayı acımasızca tüketen bir anlayışı kabul etmiyoruz. Ekoloji, bugün teknolojiyi kontrol eden güç dolayısıyla ekopolitik(ecopolitics)bugün insanlığın temel ihtiyacı olan politik formasyonun en önemli unsuru. İkincisi : Etik, teknolojinin etik kurallara bağlı olarak biçimlenmesi dolayısıyla mahremiyet duygusunun, özel alanın, bireysel sınırların hiçe sayıldığı bir teknolojiyi kabul etmiyorsak yeni siyaset modellemesinin de bu etik perspektif içinde oluşturulması, etik öncelikle oluşturulması şart. Farklı anlamları olduğunu biliyorum onları bir yana bırakarak söyleyeyim biyoetik tıpkı biopolitics gibi mevcut dünyanın geleceğini kurgularken ve siyaseten kurgularken müracaat etmemiz gereken en önemli unsurlardan biri. Kadın, çocuk, hayvan, çevre, eşcinsel haklarının yeniden tanımlanması fark, öteki tanıma politikalarının öne çıkması daha bir kitle siyasetinin öncesinde yer alan bahsettiğim mikrolojiler bağlamında kendisini biçimlendiren hayati derecede önemli bir olgu. Üçüncüsü: Üretim kapasiteleri meselesi. Teknoloji daima kapital yani sermaye demek eğer bütün bunlar daha eşitsiz, daha ciddi bölüşüm sorunları doğuran bir dünya kurarsa orada siyasetin geçerli bir araç olduğundan söz etme imkânı yok. Dolayısıyla benim bir tür neolojizm olarak adlandırmamla bugünkü siyasetin üzerine oturması gereken ana unsur tekno eşitlik (technoequality). Bölüşümcü ve eşitlikçi politikaları öngörmeyen bir siyaset demokrasinin yaşamasına imkân veremez. Daha önceki dönemlerde 10 bin dolar gelir seviyesine ulaşmayan toplumlarda demokrasi yaşamaz denirken yapılan çalışmalar bize gösterdi ki 10 bin dolar gelir seviyesine ulaşmak için gerekli olan en önemli unsur demokrasidir. Ama hangi demokrasi bu mikrolojiler etrafında tanımlanmış olan demokrasi dolayısıyla daha çok insana insanca yaşama hakkı sağlamıyorsa hâlâ dünyada 1 doların altında yaşayan bu kadar insan varsa, hâlâ bir bardak temiz suya ulaşamayan bu kadar çok insan varsa orada tekno eşitlik ve politik eşitlik düzeyinden söz etmek mümkün değil. Bugünün dünyası bize istediği kadar yaratıcılığı, buluşçuluğu, yenilikçiliği, girişimciliği adeta bir zorunluluk olarak dayatsın bu 3 unsurun gerçekleştirilmediği veya gerçekleşmediği hiçbir düzlem politik olarak ve politiko teknolojik olarak doğru kabul edilemez. Ama bu kavramların yenilikçilik, buluşçuluk, yaratıcılık kavramlarının dayandığı bir unsur daha var: özgürlük. İnsan özgür olmadan yaratabilen bir varlık değil. Eğer yaratıyorsa bu yaratıcılığını da daha fazla özgürleşmek için kullanan bir varlık. Benim başta tarif ettiğim Heidegger'in teknoloji tarifinden en fazla uzaklaştığım yer bu. Hayır! İnsan teknoloji olarak daha özgürleşen bir yaratık. Bütün mesele birey olarak mı bunu yaşayacağız yoksa teknolojinin getirdiği bu üretim ve özgürleşme olanaklarını toplumsal özgürleşmenin bir aracı olarak temellendirme imkânı bulacak mıyız? Bu sorunun cevabı şu; felsefesiz teknoloji olmaz. Benim gençliğimde yine çok tartışılan bir ikilemde bu suretle cevaplanmış oluyor. İdeoloji mi teknolojiyi, teknoloji mi ideolojiyi üretir? Hiç kuşku yok ki her teknoloji yeni bir ideoloji getiriyor. Ama eğer felsefe ve yaratıcı düşünce felsefe, yaratıcı düşünce ve politik düşünce teknolojiye şimdi burada tarif etmeye çalıştığım gibi veya ortaya koymaya veya önermeye çalıştığım gibi belli sınırlar gelirse getirirse o zaman bu felsefe elbette teknolojinin yeni bir biçime kavuşmasına yol açacaktır. Dolayısıyla bugünkü dünyada dijitalleşen dünyada birey, toplum ve siyaset bana göre ancak bu eksen üstüne oturursa, bu çerçeve içinde yer alırsa geleceğe daha kalıcı, daha verimli yapılar üretecek. Dolayısıyla bize bu konuları düşündüren bu konferansı

düzenleyen başta belirttiğim gibi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanımız Profesör Serhat Koloğlugil olmak üzere onun şahsında emeği geçen herkese teker teker teşekkür ederim. Serhat Hoca bana çok sayıda üniversiteden 60 civarında bildirinin bu konferansta sunulacağını belirtti. Bunu öğrenmekte ayrıca mutluyum dediğim gibi bu güzel günde konferansla birlikte yeni bir döneme başladığımızı varsayıyorum. Bu dönem sadece post-covid dönemi değil aynı zamanda belki de tarif ettiğimiz gibi veya ele aldığımız çerçeve içinde bize teknoloji, toplum, siyaset, birey ekseninde de yenilikler getirecektir. Hepinize çok teşekkür ederim.

Sunucu: Sayın Rektörüm Profesör Doktor Hasan Bülent Kahraman'a bu güzel konuşması için teşekkür ederim. Sayın Dekanım Profesör Doktor Serhat Koloğlugil'i kürsüye davet ediyorum.

Serhat Koloğlugil: Sayın Rektörüm, Sayın Rektör Yardımcım, Değerli Hocalarım, Ben de öncelikle herkese hoş geldiniz demek istiyorum. Burada bugün bulunmak ve sizlerle birlikte bu açılışı yapıyor olmaktan çok mutluyum. O yüzden konuşmamı biraz izin verirseniz doğaçlama yapmak istiyorum. Bir teşekkürle başlamak isterim bu formal bir teşekkür değil içten gelen bir teşekkür. Tüm bu kongrenin arkasında gerçekten çok iyi bir ekip çalışması yer aldı. Çekirdek bir ekip bu süreci organize etti. Erol Ülker Hoca, şu anda burada değil Almanya'dan dönemedi uçağı kaçırmış sabah haberleştik. Aslı Şen Taşbaşı Hoca, Özlem Kayhan Pusane Hoca bu süreci yürüttüler. Ar-Gör hocalarımız destek oldular. Bölüm başkanı hocalarımız destek oldular. Bölümlerden farklı hocalarımız tüm bu sürece katkı yaptılar. Bildirilerin hakemlik sürecinde ve panellerin organizasyonunda katkı yaptılar ve biz fakülte olarak güzel bir işbirliği içerisinde bu organizasyonu hayata geçirdik. Ben bu vesileyle herkese tekrardan çok teşekkür etmek isterim. Hasan Bülent Hoca, çok güzel bir teorik ve felsefi bir giriş yaptı konuya. Ben de buna referansla bugünkü temaya iki açıdan yaklaşmak istiyorum çok kısaca. Hem daha özel bir düzlemde fakültemiz açısından hem de biraz daha genel bir perspektiften sosyal ve idari bilimler açısından yaklaşmak istiyorum. Fakülte olarak ben bu kongreyi aslında daha büyük bir projenin belki bir hayalin parçası olarak bir ilk adım olarak görüyorum. Buradaki aslında hedef fakültemizi bu konuda insan, toplum, teknoloji ekseninde teknoloji çalışmalarında araştırma yapan, çalışmalar yapan bir fakülte haline getirmek. Bizim fakültemiz aslında nispeten heterojen bölümlerden oluşuyor. İdari bilimler, psikoloji, yönetim bilişim sistemleri ama bu tema teknoloji teması tüm bu bölümlerin katkı yapabilecekleri ortak bir çerçeve oluşturuyor ve ben akademik birimlerin kimlik oluşturmalarının çok önemli olduğunu düşünüyorum ve bizim fakültemizin de bu yeni yapılanma içerisinde kimliğini oluştururken bu boyutun, insan, toplum, teknoloji boyutunun teknoloji çalışmaları boyutunun çok çok temel bir boyut oluşturabileceğine inanıyorum. Bunu yaparken de mümkün olduğunca organik ilerleyip hocalarımız arasındaki ilişkilerin, iletişimin artabileceği platformlar yaratarak bu süreci kurgulamamız gerektiğini düşünüyorum. Bunun aslında bir başlangıcını iki hafta önce bir toplantıda yaptık. Orada fakülte içerisinde tematik çalışma gruplarının oluşması fikri ortaya çıktı. Bu çok değerli bir fikir bununla ilgili kongreden sonra yine fakülte içerisinde haberleşeceğiz. Bu çalışma gruplarından bir tanesinin bugünkü kongrenin teması olan insan, toplum, teknoloji başlığı olacağını öngörüyorum. Peki, bu niçin önemli bizim açımızdan bir idari bilimler, sosyal bilimler fakültesi olarak? Bu da ikinci aslına konuya getiriyor beni. Yani bu meselenin yani bugünkü temanın sosyal bilimler açısından önemi. Elbette ki konunun teknik bir tarafı var. Teknoloji, dijitalleşme, yapay zekâ, makine öğrenmesi tüm bu süreçlerin bugünün dünyasını şekillendiren teknolojilerin bir teknik bir tarafı var. Ama bu konunun sosyal ve toplumsal etkileri, insan üzerine olan etkileri, insan davranışı üzerine olan etkileri en az bu teknik konu kadar önemli ve hem akademik açıdan hem belki daha popüler çalışmalar açısından çok katkı bekleyen bakir bir alan. Uluslararası projelere baktığımızda özellikle bu konudaki proje çağrılarını sadece teknik açılardan değil tüm bu sürecin sosyal bilimler açısından, insan davranışı açısından, hatta etik ve felsefi açılardan çalışılmasını sağlayan projeler var. Özellikle Avrupa Birliği bu konuya çok çok önem veriyor. Dolayısıyla hem

bizim fakültemizin bu yeni yapılanması içerisinde hem de dünyadaki temel trendlere referansla, temel teknolojik trendlerine referansla bu trendlerin toplumu, sosyal ilişkileri, insan ilişkilerini, insan davranışlarını, ekonomiyi, organizasyonları nasıl etkileyeceği konusu çok önemli, çok değerli ve bizim fakülte olarak, üniversite olarak katkı yapabileceğimiz bir alan. Dolayısıyla bu kongre bu sene bir başlangıç bizim için ve her sene bu tema altında farklı vurgu noktalarını ön plana çıkartarak bu kongreyi düzenlemeyi düşünüyoruz. Ben tekrardan bu sürece katkı yapan akademik hocalarımıza, idari birimlere kurumsal iletişim başta olmak üzere, dekanlık ofisine herkese çok teşekkür ederim. 2 gün boyunca online panellerle bu aktivitenin içinde olacağız. Umarım keyifli, faydalı bir süreç geçiririz. Tekrardan herkese saygılarımı sunuyorum, çok teşekkür ediyorum.

Sunucu: Sayın Dekanım Profesör Doktor Serhat Koloğlugil'e bu güzel konuşması için teşekkür ediyorum ve ayrıca liderliği için de teşekkürlerimi sunuyorum. Şimdi kıymetli misafirimiz Yıldız Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Sayın Profesör Doktor Ercan Eren'i "Sanattan Teknolojiye Ekonomi: Bazı Gözlemler" başlıklı sunumunu yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Ercan Eren: Merhaba, Burada olmaktan çok mutluyum. Serhat Hoca'ya –Serhat'la uzun bir geçmişimiz var- ve düzenleme kuruluna beni açılış konuşmasına davet ettikleri için çok teşekkür ederim. Bülent Hoca, eski Yunan'a, kadim Yunan'a gitti tabii, biz de oradan başlıyoruz "techne" kavramı. Tabii, kadim Yunan'da iki kavram bugünde önemli: "episteme" epistemoloji, dilbilgi teorisi ve "techne" tabii, çok anlamı söz konusu yani biz kadim Yunan'daki kavramları bugüne indirdiğimiz zaman, onların gelişen süre içinde 15, 20, 25, 30 çok çeşitli anlamları olduğunu görebiliriz. Tabii, Bülent Hoca'nın da söylediği gibi "techne" kavramında yani bilgi teorisinin "episteme"nin incelikle, beceriyle, ustalıkla, üstatlıkla uygulanması, uygulanması teorisi ve uygulanması pratikliğinden bahsediyoruz ve bu kavram pratik bilgilik sanat ve zanaat Latinceye arts olarak ve İngilizceye art olarak geçiyor. Dolayısıyla "techne" kavramının gelişiminde tabii teknisyen, teknokrat, teknoloji durumu söz konusu ama onunla da birleşik sanat kavramı, art kavramı teknoloji kavramına da odaklanacağım ama burada biraz daha çok art sanat üzerine, zanaat üzerine. Şimdi burada "techne" kavramında işte Aristo'da ve diğerlerinde bir amaçlılık var. Yani işte sağlık bir sanat techne, ekonomi bir sanat techne efendim ev yapmak bir techne, resim yapmak techne, heykel yapmak techne dolayısıyla "techne" kavramı, sanat kavramı hep aynı içerikte. Burada daha çok biraz el emeği öne çıkıyor, elle yapılan el emeği kavramı ama beceriklilikle, ustalıkla, üstatlıkla yani şu üstadın eseridir gibi dolayısıyla bir amaç var aynı zamanda. İşte ilaç yapmak iyileştirmek, tedavi etmek dolayısıyla bir amaçlılık var. Bu önemli nokta ve ekonomi kavramı ilk defa eski Yunan'da kullandığımız işte Ksenofon sonra Aristo orada ekonomiyle birlikte birleşik olarak birbirinden ayrılmaz bir şekilde kullandığı kavram "techne" kavramı yani el üretimi sanatı ve yine bugünkü iktisada karşılık gelen kromasistik kavramı yani ticaretin zenginliği içeren kavram. Orada da yine aynı şekilde şeyle beraber kullanıyor techneyle birlikte kullanıyor kromasisi. Bunlar birbirinden ayrılmaz bir şekilde evi iyi yönetmek, ev idaresini iyi yönetmek, hane halkını iyi, becerikli, çok hünerli bir şekilde dolayısıyla ekonomi kavramının ben tabii daha çok iktisatçı gözüyle bütün bu yorumları yapıyorum. Bugün de çok aradığımız şeylerden bir tanesi biliyorsunuz işte hünerli, becerikli olmak dolayısıyla kalkış noktamız "techne"yle birleşik bir şekilde. Tabii, "techne"nin biraz evvel söylediğimiz gibi işte bir başka şeyi teknisyen, teknoloji, uygulanımsal bilim diye şey yapılıyor. Şimdi bir "techne"nin bir başka macerasından bahsetmek istiyorum. Techne-sanat ilişkisi konusunda Ortaçağ'a geldiğimiz zaman neredeyiz 1100'lerdeyiz aşağı yukarı. Şimdi biz eski Yunan'dan gelen şeyimizde böyle biraz zanaata daha yakın bir sanat kavramı söz konusu. Yeni bir kavramla karşı karşıyayız liberal art, liberal sanat. Şimdi tabii ve onun karşılığında benim biraz daha birkaç tane kavram var. Daha ne diyelim üst böyle daha kibar bulduğum mekanik sanat kavramı. Tabii, mekanik sanat yapanlar yani neredeyiz Roma'dayız daha çok köleler, Romalı olmayanlar yani daha ikinci sınıf, daha ötekiler. Buna karşılık özgür sanat, liberal sanat Romalıların yaptığı sanat yani özgür insanların yaptığı sanat.

Şimdi burada liberal sanatlar bunlar ne? Bunlar efendim, gramer, mantık, aritmetik, geometri yani mantık bilimleri, matematik bilimlerini ortaya çıkması bunun sanat olarak görülmesi. Biz genellikle doğal bilimler, sosyal bilimler diye genel ayırım yapıyoruz, ama burada ekonomi bağlamında da göreceğimiz üzere olayın aslında üçüncü bir şeyi var. Formel bilimler, doğal bilimler formel bilimleri kullanarak onu ifade ediyorlar. Sosyal bilimciler de özellikle iktisatçılar bunu ifade ediyorlar. Acaba onu yaparken sosyal bilim mi yapıyorlar, formel bilim mi yapıyorlar? Serhat'ın da bildiği gibi iktisadi düşünceler arasında iktisat metodolojisi arasında en önemli tartışma konularından bir tanesi ben formel bilim yaptıkları savunanlardan bir tanesiyim. Tabii, burada Bologna ilk üniversite kurulması sonra Paris'te, Oxford'ta bu bölümlerdeki şeylerde bachelor of art yani bugünün diploma derecesi BS. Burada matematiği bitirenlere BA veriyorlar, mantığı bitirenlere BA veriyorlar, ekonomi bölümünü bitirenlere art veriyorlar, efendim işletmeyi bitirenlere art veriyorlar, fiziği bitirenlere science veriyorlar. İki tane bilimle karşı karşıyayız ama buradaki sciencesımız, artımız formel bilim anlamında yani formel bilim anlamında şey veriyoruz. Daha sonra sosyal bilimler içinde bu gelişim söz konusu bu bir nokta. Tabii, 17. yüzyıla geldiğimiz zaman burada işte heykel yapanlar, resim yapanlar buna itiraz ediyorlar. Biz mekanik sanatlar değiliz güzel sanatlar yapıyoruz Leonardo Da Vinci'ler vesaire. Dolayısıyla güzel sanatların mekanik sanatlardan ayrılması süreci ve tabii mekanik sanatlar bugün aslında teknoloji dediğimiz şey tabii mekanik sanatların teknoloji mühendislik ve sağlık bilimleri uygulamalı bilimler amacı olan bilimler, problem çözme amaçlı bilimler. Yani formel bilimlerde ve pür bilimlerde (pure science dediğimiz) problem çözme ve genel olarak daha çok proje temelli bilimler bu bir başka nokta. Tabii, formel bilimlerinde uygulamalı formel bilimlerin yani mesela bilgisayar mühendisliği dediğimiz zaman yani matematik şeyinin uygulanması gibi düşünebiliriz. Bugün şunu söylemek mümkün işte dijitalleşme, teknoloji çerçevesinde uygulamalı formel bilimlerle uygulamalı bilimlerin muhteşem bir gelişiminden, bileşiminden bahsedebiliriz ve bu gelişme toplamdan daha fazla bir oluşum, belirim yaratması, emergency yaratması bugün geldiğimiz noktayı bize ifade ediyor. Peki, iktisat açısından, ekonomi açısından şimdiye kadar geldiğimiz noktada ne var? İktisadın tabii başlangıç noktası olarak yani Ksenofon'da, Aristo'da daha çok mekanik sanat içeriği yani ev yönetimini beceriyle sağlamak tıpkı ilaç yapmak gibi içeriği söz konusu ama bir başka şey var liberal sanat yani formel bilim şeyi özellikle mikro ve iktisat formel bilim. Dolayısıyla biz ekonomide şey yaptığımız zaman formel bilim daha çok pür ekonomi, pür iktisada karşılık gelen iktisattaki önemli tartışmalardan pozitif iktisat-normatif iktisat ve sanat-iktisat politikası ayırımının karşılık bulduğu tartışmalarla ilgili. Dolayısıyla bir formel bilim uygulaması iktisat politikası problem çözme. İktisat politikası dediğimiz problem çözme üzerine bilim yapmak yani işte enflasyonu çözmek, işsizliğin problemlerini çözmek. Tabii, burada birçok tartışmaları var. Biz burada tabii genel bir şey yapıyoruz proaktif mi olması lazım yapının reaktif mi olması lazım vesaire kendi içinde birçok tartışmalar yapabilir, ama iktisat politikasının esas olarak problem çözmek üzerine olduğunu ifade etmemiz lazım. Örneğin işte para politikası bir sanattır dediğimiz zaman bu çok yaygın kullanılan şeylerden bir tanesidir. Tabii, yine başka bir tartışma para politikası bir mühendisliktir falan gibi. Bunlar aslında birbirine yakın kavramlar yani problem çözme odaklı ama nasıl becerili bir şekilde bilimi kullanarak, bilimden faydalanarak becerikli bir şekilde bu işi yapmak. Tabii, burada Bülent Bey'in de şey yaptığı gibi işin bir etik, ahlak felsefesi var. Tabii, bunu "techne" üzerine odaklandığımız için çok fazla girmedim, ama birkaç cümleyle geçeceğim. Aslında tabii yani üstattan başlayalım Keynes'in söylediği şeylerden bir tanesi iktisat bir ahlak bilimidir yani değerler seti üzerine bilim yapar. Değerler seti üzerine bilim yapılması tabii, ahlak felsefesi geçmişinden Bülent Bey oldukça bahsetti, ama işte ben oraya fazla girmeden yani bunun daha çok normatif iktisat kavramına karşılık geldiğini yani belirtmek isterim ve de iktisadın kurucularının yani yakın dönem kurucularının çok Ortaçağa vesaireye gitmeden örneğin Adam Smith'in bir ahlak felsefecisi olduğunu, efendim, ilk iktisat profesörü Thomas Malthus'un bir ahlak felsefecisi olduğunu, efendim, ilk belki işte neoklasik pozitif iktisadın

kurucularından Jevons'ın bir ahlak felsefesi bölümünde hoca olduğunu ve daha şeysi Alfred Marshall, efendim, Pigou bunlar iktisadın modern iktisadın, 20. yüzyıl iktisadın kurucuları. Bunlar Cambridge Üniversitesinde Ahlak Bilimi Bölümünden Ekonomi Bilimi Bölümüne geçmişlerdir ve da Keynes'in babası John Neville Keynes, 1911 yılına kadar Cambridge Üniversitesinde Ahlak Bilimi profesörüydü ve bunlar ekonomi bölümünün kurucuları. Ekonomi bilimi ahlak biliminden kurulmuştur. Biz onu attık yani özellikle burada Samuelson'un efendim, iktisadi analizin temelleri şeyiyle bunu attık, ama ahlak felsefesini tekrar keşfediyoruz. Bu eşitlik-eşitsizlik, yoksulluk-yoksunluk sorunlarıyla birlikte bugün temel gündemlerimizden bir tanesidir. Efendim, bugün İskandinav modeli, Alman modeli, Çin modeli falan dediğimiz zaman bunun arkasında eşitlik üzerine mi bakacaksın, adalet üzerine mi yaklaşacaksın falan gibi tartışmalar odaklanıyor dolayısıyla işin bu temeli var. Ben hemen uzatmadan bazı gözlemlerimden bahsedeyim. İşte belki bahsetmemiz gereken noktalardan bir tanesi şimdi ekonomi tabii politik ekonomi üzerine odaklandı yani kavramı 1600'lerden beri efendim, işte tam orijine gidersek aslında ulus-devletin yönetimi demektir politik ekonomi. Yani merkantanist dönemde şey yapıldığı zaman tabii klasik iktisat, efendim Marxist iktisat, Alman Tarihçi Okulu bunlar aslında hep politik iktisatçılar. Şimdi biz iktisatta bazı şeyleri yaparken aslında zorunlu olduğumuz için yaptık biraz da mesela konuşmamı bitirirken ifade edeceğim üstat Marshall diyor ki; "İktisadın Mekke'si biyolojidir." Ama ben maalesef biyoloji temelinde iktisat yapamıyorum çünkü biyolojide her şey değişir. Her şeyin değiştiği bir şey yapmam mümkün değil onun için mekanik yapmak zorundayım. Yani o iktisatçıların eskiden çok kullandığı İngilizceyle biraz o şey yapılır ceteris-paribus diğer değişkenlerin veri olduğu varsayımı altında. Şimdi diğer değişkenler veri dediğimiz zaman iktisatçı işte efendim psikolojiyi veri kabul ediyor, sosyolojiyi veri kabul ediyor yani oradaki tercihler, kültür vesaire efendim siyaset bilimi gibi. Bugün tabii hesaplamalı (computational) sosyal bilimlerdeki gelişmelerle birlikte bütün bunların birlikte modellenmesi konusunda müthiş gelişmeler var. Yani hem sadece homo economicus üzerine değil homo vorulus üzerine de şey yapan ve onun çeşitli çeşitli versiyonlarını içeren biz modeller şey yapabiliriz. Bunlar hepsi antropoloji, ahlak bilimi, tarih falan kucaklayabilecek müthiş gelişmeler var. Dolayısıyla bu gözlemimden bahsetmek isterim ve bahsederken de işte burada sistem teorisindeki gelişmelerin ve bunun modellenmesinin bize sağladığı olanaklardan. Yani biz ekonomi politika tabii orada toplum, sosyoloji, etkileme, etkilenme üst tarafta söz konusu alt tarafta pür iktisadi belki amaçlı bir iktisatçının faaliyetleri ama aslında bunlar gerçek hayatta biz biliyoruz ki bunlar birbirinden soyutlanamaz. Yani dolayısıyla birbirinden etkileyen, etkilenen yani işin siyaset bilimi, sosyoloji, tarih, antropoloji falan taraflarını modellemeler yapmak durumundayız. Dolayısıyla işte değişik bir bağlamda Bülent Bey de şey yaptı iktisadın en önemli sorunlarından bir tanesi makro iktisadın mikro temelleri sorunu. Ama mikro temellerden hareket ettiğimiz zaman biz toplamadan hareket ediyoruz, ama toplumsal ilişkilerde belki birçok şeyde komplekside bilimdeki gelişmelerde bize şey yapıyor ki bütün toplamdan farklıdır, bütün toplamdan büyüktür. Şimdi çünkü hareket ederken bir birey olarak değerlere bakıyoruz, efendim cemaate bakıyoruz, cemaatlere bakıyoruz, dini değerlere bakıyoruz, efendim sınıfsal durumumuza bakıyoruz, sendikalara bakıyoruz, partilere bakıyoruz. Aman diyoruz iyi mi yapıyoruz kötü mü yapıyoruz? Belki kendi çıkarımıza aykırı şeyler yapıyoruz, belki onlardan destek buluyoruz yani buna genel olarak mezo düzey, orta düzey diyoruz. Dolayısıyla en önemli şeyimiz işte bu düzeyi modelleme konusunda sorunlar. Burada işte biz de bu konuda bilgisayar bilimindeki gelişmeler özellikle işte ajan bazlı modelleme, kompleksite bilimdeki gelişmeler birleşince çok önemli gelişmeler, olanaklar sağladı. Yine bazı gözlemler üretim fonksiyonu. Evet, otomobil üretimi Olivier Blanchard'ın "Makroekonomi" kitabının son baskısında sıfır insan var üretiminde. Şimdi bu hızla artıyor ve hızla artacak yani hızla derken yani bugün birçok alanda aslında insana ihtiyacı olmadığı halde yani özellikle finansçı arkadaşlar falan şey yapıyor bankacılık, finans kesiminde falan birçok işlemler aslında öyle şubelere, bankacılara falan gerek olmadan hemen hemen neredeyse sıfır elemanla

yapılacak duruma doğru gidiyor. Dolayısıyla bizim klasik şeyimiz üretim fonksiyonumuz hemen KL. Peki, üretim fonksiyonu acaba KL biraz evvel otomobil üretiminde olduğu gibi robotlar diyebiliriz. Bu üretim fonksiyonuna doğru birçok alanda böyleyiz. İşte eğitimciyiz eğitim yapıyoruz acaba metaverse vesaire gelişmeden sonra biz nasıl bir eğitim yapacağız? Hem de çok yakın zamanda çok yakın zamanda bu şu anda gündemimizde olan bir şey. Dolayısıyla üretim fonksiyonları artık hızla değişiyor. Bu tabii insansız sürücüleri falan söylemeye gerek yok, ama gene de şey yapalım. Yine bir başka gözlemimiz iktisadın kalkış noktalarından bir tanesi azalan marjinal getiridir. Azalan marjinal getiri olmazsa iktisat biter yani. Azalan marjinal getiri olmazsa yani iktisadın kuruluşu, neoklasik iktisadın kuruluşu, ana akım iktisat bu ilişkiyi kurmak zorundadır yani işin matematiği budur. Bu matematik şey yaparsa başka bir şey olur. Şimdi acaba artan üretim fonksiyonumuzu R'nin fonksiyonu olarak yazdınız zaman bu R'yi yapay zekâ vesaire tabii yapay zekânın bir başka şeyi yaptıkça öğrenmesi daha da gelişmesi söz konusu yani standardının olmaması daha da gelişmesi. Dolayısıyla bize bazı alanlarda beşeri sermaye, bilgi ekonomileri falan şey yapıyor ki yani hiç azalan getiri durumu olmayabilir. Dolayısıyla artan getiri üzerine bir dünya nasıl bir dünya olacak? Yani bu yine önemli üstatlarımızın yaparak aslında bu robotik dünyası için yapay zekâ için çok daha anlaşılabilir bir dünya haline geliyor. Bunun iktisat biliminde çok büyük etkileri olacağını söyleyebiliriz. Evet, ve önemli bir konu robotlar ve işsizlik. Şimdi 19. yüzyıl birçok kavramımız işte özellikle işte sol düşünce falan bu teknolojiye karşı mücadeleyle geçti. Yani teknoloji gelmesin şeyi sabotaj, sabot kavramları hep oradan geliyor. Tabii, teknolojinin teknolojik işsizlik yarattığı bir vakadır, ama teknoloji işsizlik yaratır mı? Şimdiye kadar yaratmadı yani burada gördüğümüz üzere bu da bir textbook şeyinde tam tersine teknolojik gelişmenin hızlı olduğu ve bu daha çok emeğin verimliliğiyle ifade ettiğimiz şey, teknolojik gelişmenin hızlı olduğu dönemlerde işsizlik daha düşük tam tersine. Çünkü teknoloji bir takım alanları yok ederken yeni yeni yeni çok meslekler kazandırıyor. Yani 100 yıl önce kamyon şoförlüğü diye bir şey yoktu, 50 yıl önce bilgisayar vesaire alanları söz konusu değildi. Dolayısıyla tarih bize yani teknolojik gelişmelerden korkmayın diyor, ama işte bu amayla biten cümleler tabii yani şu bu iktisat ve benzeri alanlarda şimdiye kadar geçerli olanlar gelecekte geçerli olacak anlamına gelmeyebilir. Yani dolayısıyla burada bir üstattan benim çok sevdiğim John Hicks'den bir alıntıyla "İktisat teorileri yanlışlandıkları için geçerliliklerini kaybetmezler koşullar değiştiği için geçerliliğini kaybederler." Yani iktisadı fizik bilimi gibi düşünmemek lazım yani dolayısıyla aynı koşulları şey yapıyorsun diyorsun ki şuradan bir yanlış var. Hayır! Malzeme değişir, koşullar değişir, kurumlar değişir yani iktisadı buralardan ayırmak mümkün değil. Dolayısıyla geçmişte doğru olan gelecekte doğru olmayabilir. Burada hakikatten insansız üretim şeyi tabii herkesi biraz korkutuyor, diyelim. Şimdi tabii robotlar işte en az vasıflı işçilerin yerini alıyorlar, daha sofistik hâle geliyorlar, daha yüksek becerilerde yerini alıyorlar. Çalışmalar bize gösteriyor ki; ABD'de işçilerin %47'sini robotların alma riskiyle karşı kaşıya ve tabii senaryolar, çok çeşitli senaryolar var. Yani bu daha yüksek işsizliğe yol açacak mı? Tabii şu ana kadar Amerika tarihin en düşük işsizlik oranında aşağı yukarı, Almanya aşağı yukarı o durumda bütün bu pandemi vesaireye rağmen ama biz tabii biraz gelecekte bahsediyoruz. Hemen hemen herkes zannediyorum okumuştur Alvin'in şeyi zaten üretimin %100'ünü %10 yapıyor. Dolayısıyla %90'ı çalışıyor gibi görünüyor, dolayısıyla %10 gerçekten çalıştığı %90'ın temel gelir (basic income) falan aldığı bir dünyaya doğru gidiyoruz. Yani oradaki temel gelir vatandaşlık geliri kavramı bu anlamda o kavramın çok çeşitli çok çeşitli içerikleri söz konusu. Bana çok şey gelmiyor olabilir gibi geliyor, ama bakalım yani dolayısıyla belki de Marx'ın da düştüğü bir dünya olabilir. Bize teknoloji bunu sağlayabilir. Burada birçok soru işaretleri var yani gelecek konusunda. Efendim, galiba uzattık hemen toparlayayım. Son şeyde iktisat bilimi konusunda iki şey söylemek isterim sonra bitiriyorum. Tabii, iktisadın temel kalkış noktası denge bilimi olması denge üzerine, klasik fizik üzerine kurulmuş olmasıdır. Yani iktisatta her şey sonunda dengeye gider, dengeden uzaklaştığı zaman tekrar dengeye gider. Hemen burada iktisat bölümünden hocalarımız var. İktisada giriş derslerinde, mikroekonomi

derslerinin hatta makroekonomi de biraz daha az ama makroekonomi de dengeden uzaklaştıkça uzaklaştığı zaman tekrar dengeye gider yaklaşımıdır. Şimdi biz biliyoruz ki özellikle makro iktisatçılar da yani kriz ortaya çıkmışsa öyle dengeye falan gelmez. Bu işin faturası yüksek olur, arkada devlet olur. 2008 krizi, pandemi krizi dolayısıyla biz bu işi iktisat bilimine bırakmış olsaydık, ana akım iktisat bilimine bırakmış olsaydık felaket olurdu. Dolayısıyla paralar basıldı, ona güvence verildi, bir sürü bir sürü şeyler yapıldı yani bu 2008'de de böyle oldu, 29 krizinde de böyle oldu, 97'de oldu tarihin her döneminde oldu. Yani gerçek hayatta uygulamada doğal denge diye bir kavram söz konusu değil, ama iktisat bilimi bunun üzerine kurulmuş ve bunun karşısında aslında dediğim gibi işte üstat Marshall diyor ki; "İktisadın Mekke'si biyolojidir." Biz burada her şeyin değiştiği yani işte kültürel evrim, tabii ekonomi de iktisat bilimi (economics) bunu diyor, ama ekonomide biliyoruz ki ekonomide kurumlar, toplum, kurallar her şey değişiyor. Bir evrim söz konusu insan doğanın bir parçası kendisi canlı bir varlık. Aynı zamanda kültürler değişiyor Dawkins anlamında işte mem'ler şey kalıyor, biraz sabit kalıyor. Tabii, yani computational sosyal bilimler kavramında da bunun modellenmesi konusunda evrimin modellenmesi. Tabii, evrimin modellenmesi dediğimiz zaman bir bu modelleme bir çalışabilir bir model kurulması konusunda yani her şeyin değiştiği, herkesin birbirini etkilediği bir model konusunda tabii birçok gelişmeler söz konusu. Önemli bir noktadan bahsetmek isterim. Şimdi üretim fonksiyonundan üretim fonksiyonu değişeceğinden söyledi, ama işte bu klasik üretim fonksiyonu. K'yı koyduk, L'yi koyduk Q kadar bir çıktı elde ettik. Yani aslında yaptığımız bir formel bilim, yaptığımız aslında yine kompleksite iktisadın en önemli düşünürlerinden Brian Arthur'un ifadesiyle "Aslında özne bilimi" Halbuki ekonomide eylem var, fiil var, üretiyorsun, tüketiyorsun. Biyoloji gibi eylemin içinde kendi içinde değişiyor sürekli dolayısıyla bu eylemin matematikleşmesi gerekiyor. Yani K'yi L'yi koyuyoruz biraz evvel işte bir otomotiv üretimiyle aslında orada K'yı L'yi koyuyoruz zaman onu bazısı kullanılıyor, bazısı kullanılmıyor, reaksiyonlar oluyor, tepkiler oluyor, tepkisellik oluyor, kimyasal bileşimler oluyor falan burada bunlar yok, ama aslında yapılan bu. Bunun matematikleştirilmesi biyoloji gibi matematik işte zaten bilgisayar bilimlerinin kalkış noktası da aslında yani bir 0 1 matematiği. Dolayısıyla bu konuda zannediyorum önemli gelişmelere yatkın bir durumdayız. Tabii, şeyin belki son nokta Serhat bir ara merak saldı ama biraz uzaklaştı gibi bu davranışsal iktisat deney falan yani burada bize doğal deney yapma konusunda efendim büyük data çok önemli gelişmeler sağlıyor gibi gözüküyor. Evet, beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Sunucu: Kıymetli misafirimiz Sayın Profesör Doktor Ercan Eren'e değerli katkılarından ötürü teşekkürlerimi sunuyorum. Şimdi değerli misafirimiz Sayın Profesör Doktor Ercan Eren'e kongre hatırasını takdim etmesi için İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Sayın Profesör Doktor Serhat Koloğlugil'i sahneye davet ediyorum.

Serhat Koloğlugil: Hocam, çok teşekkür ederiz katıldığınız için.

Sunucu: "Dijitalleşen Dünyada Birey, Toplum, Siyaset" kongremizin açılış oturumu burada sona ermektedir. Katılımınız için çok teşekkür ediyor, sağlıklı esenlikler diliyorum. Panellerde görüşmek üzere hoşça kalın.

*** Video burada sona eriyor. ***